

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. **ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ և 3-րդ գլուխների տարանջատումը վերացնելու անհրաժեշտությունը.**

Կայուն մեծամասնական պառլամենտական համակարգի լույսի ներքո, երբ գործադիր և օրենսդիր իշխանությունները սահմանադրորեն մեկ քաղաքական ուժի կամ կոալիցիայի վերահսկողության տակ են, պարզ է դառնում, որ Սահմանադրության 3-րդ գլխում ամրագրված տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների իրացումը պայմանավորված է մեկ քաղաքական ուժի բացարձակ հայեցողությամբ, ինչը վտանգի տակ է դնում նաև իրավունքի գերակայության սկզբունքի իրացումը:

Սոցիալ-տնտեսական և մշակութային իրավունքների վերաբերյալ նորմատիվ իրավական ակտերի սահմանադրական դատական վերահսկողությունից դուրս մնալու հանգամանքը վտանգում է իրավունքի գերակայության սկզբունքի և զսպումների ու հակակշիռների գործունե մեխանիզմների գործնականացումը:

Դիտարկվող սահմանափակումը խնդրահարույց է Սահմանադրության մեջ տեղ գտած սոցիալ-տնտեսական իրավունքների սահմանադրականության վիճարկման վերաբերյալ սահմանադրական համակարգային լուծումների տեսանկյունից:

Մասնավորապես՝ ՄԴ դիմող սուբյեկտների և նրանց դիմումների «առարկայի ու սահմանների» վերաբերյալ սահմանադրական նորմերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդը, ՀՀ նախագահը, Կառավարությունը և դատարանները կարող են դիմել Սահմանադրական դատարան, նաև սոցիալ-տնտեսական իրավունքների վերաբերյալ ընդունված նորմատիվ իրավական ակտերի Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցով: Այս տարբերակված մոտեցումը անձի սոցիալ-տնտեսական իրավունքների պաշտպանության և նրա սահմանադրական արդարադատական իրավունքի իրացվելիության տեսանկյունից արդարացված չէ, հատկապես եթե հաշվի առնենք, որ

վերոնշյալ սուբյեկտները՝ որպես սահմանադրական վերահսկողության նախաձեռնող սուբյեկտներ, բավականին պասիվ են: Հետևաբար սահմանադիրը խնդիր է տեսնում ոչ թե ընդհանրապես սոցիալ-տնտեսական իրավունքների վերաբերյալ նորմատիվ ակտերի դատական վիճարկելիության ինստիտուտի, այլ դիմող սուբյեկտների մասով: Նման տարբերակված մոտեցումը խնդրահարույց է, և դրա իրավաչափությունը հիմնավորված չէ:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 2-րդ և 3-րդ գլուխների տարանջատման վերացման և տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային բոլոր իրավունքների՝ որպես հիմնական իրավունքների ամրագրման անհրաժեշտությունը ներառել առաջիկա սահմանադրական փոփոխությունների հայեցակարգում՝ որպես հայեցակարգային առաջարկ:

2. Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների պաշտպանության սահմանադրական երաշխիքների վերանայում.

2.1. 2015 թ. սահմանադրական փոփոխություններով էապես հետընթաց են ապրել առողջության իրավունքի սահմանադրաիրավական ամրագրումները՝ վերացնելով բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու սահմանադրական իրավունքը և առողջության պահպանումը վերապահելով բացառապես գործադիր և օրենսդիր իշխանությունների մարմիններին:

Առաջարկվում է, Սահմանադրության 2-րդ գլխում վերականգնել բժշկական սպասարկում և օգնություն ստանալու իրավունքը որպես անմիջականորեն գործող սուբյեկտիվ իրավունք:

2.2. Նկատի ունենալով ՀՀ միջազգային պարտավորությունները աշխատանքի իրավունքի մասով, կարող ենք արձանագրել, որ Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրով ՀՀ-ն ճանաչել է աշխատանքային անվտանգ, առողջ պայմանների, հանգստի և բավարար նվազագույն վարձատրության իրավունքները՝ որպես մարդու և քաղաքացու սուբյեկտիվ իրավունքներ, իսկ խարտիայով ստանձնել է աշխատանքի իրավունքի և դրա բաղադրիչների ապահովումը, ներառյալ, որպես վերջնականապես, իր քաղաքացիների լիակատար զբաղվածության ապահովումը: Մինչդեռ ՀՀ Սահմանադրությամբ հանգստի, աշխատանքային պայմանների և նվազագույն վարձատրության իրավունքները

երաշխավորված չեն որպես սուբյեկտիվ իրավունքներ, և նույնիսկ պետության քաղաքականության նպատակներում լիակատար զբաղվածության ապահովումն ամրագրված չէ:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 2-րդ գլխում ամրագրել առողջ, անվտանգ աշխատանքային պայմանների, հանգստի և նվազագույնից ոչ ցածր վարձատրության իրավունքները որպես անմիջականորեն գործող սուբյեկտիվ իրավունքներ, իսկ Սահմանադրության 86-րդ հոդվածում ամրագրված բնակչության զբաղվածության խթանման նպատակը փոխարինել բնակչության լիակատար զբաղվածության ապահովման նպատակով:

2.3. Առաջարկվում է Սահմանադրության 2-րդ գլխում ամրագրել սոցիալական ապահովության իրավունքը որպես սուբյեկտիվ իրավունք և լրացնել սոցիալական ապահովության իրավունքից օգտվելու հիմքերը՝ ավելացնելով նաև առողջապահական համակարգից օգտվելու անհնարինությունը:

2.4. Բավարար կենսամակարդակի իրավունքը, լինելով մարդու հիմնարար իրավունքներից մեկը, որն ամրագրված է նաև ՀՀ-ի վավերացրած մի շարք միջազգային իրավական փաստաթղթերում, չի ամրագրվել ՀՀ Սահմանադրությունում:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 2-րդ գլխում ամրագրել յուրաքանչյուրի՝ բավարար կենսամակարդակի, ներառյալ բավարար բնակարանային պայմանների իրավունքը որպես սուբյեկտիվ իրավունք:

2.5. Թեպետ հիմնական կրթության պարտադիր լինելու և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնակառավարման երաշխիքները տեղ են գտել Սահմանադրության 2-րդ գլխում, և դրանց վրա տարածվում են օրենսդիրի հայեցողության սահմանափակման սկզբունքները, իսկ դրանց հիման վրա ընդունված օրենքներն ու այլ նորմատիվ իրավական ակտերը այս երաշխիքների համապատասխանության տեսանկյունից կարող են քննվել ՄԴ-ում, սակայն դրանք իրենց ձևակերպումներով կրթական իրավունքների սահմանափակման լայնածավալ հնարավորություններ են տալիս օրենսդիրին:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 38-րդ հոդվածում վերականգնել հիմնական կրթության պարտադիր լինելու երաշխիքը և ամրագրել բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնակառավարման իրավունքը և սահմանադրորեն ամրագրել այդ իրավունքի սահմանափակման հիմքերը:

2.6. Սահմանադրական փոփոխություններով մշակութային կյանքին մասնակցելու և գիտության նվաճումներից օգտվելու իրավունքները՝ որպես սուբյեկտիվ իրավունքներ, ամրագրում չեն ստացել: Հետևաբար անհրաժեշտ է վերականգնել 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 40-րդ հոդվածով ամրագրված սահմանադրական երաշխիքները:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 2-րդ գլխում ներառել համապատասխան հոդված՝ հետևյալ բովանդակությամբ. «Յուրաքանչյուր ոք ունի մշակութային կյանքին մասնակցելու իրավունք: Յուրաքանչյուր ոք ունի գիտական առաջընթացի ու դրա կիրառման բարիքներից օգտվելու իրավունք»:

3. Շրջակա միջավայրի իրավունքների սահմանադրական երաշխիքների վերանայում

3.1. Շրջակա միջավայրի իրավունքի վերաբերյալ այլ երկրների սահմանադրաիրավական կարգավորումները և մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային մեխանիզմները բավականին զարգացում են ապրել և ուրվագծել են բնապահպանական ոլորտում արդյունավետ սահմանադրաիրավական կարգավորումների շրջանակը: Մինչդեռ ՀՀ գործող Սահմանադրությունը նախորդի համեմատությամբ հրաժարվել է նույնիսկ շրջակա միջավայրի վերաբերյալ ամրագրված նյութական (առողջ շրջակա միջավայրի) և ընթացակարգային (բնապահպանական տեղեկատվություն ստանալու) իրավունքների սահմանադրաիրավական ամրագրումից:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 12-րդ հոդվածում ամրագրել պետության կողմից առողջ, անվտանգ շրջակա միջավայրի պաշտպանության պարտավորությունը:

3.2. Առողջ շրջակա միջավայրի իրավունքի ամրագրումը Սահմանադրության 2-րդ գլխում՝ որպես սահմանադրական դատական վիճարկելիություն ունեցող

անմիջականորեն գործող սուբյեկտիվ իրավունք, քաղաքացիների կողմից առողջ շրջակա միջավայրի նկատմամբ իրենց պահանջատիրության կարևորագույն սահմանադրաիրավական հիմքը կարող է դառնալ:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 2-րդ գլխում որպես անմիջականորեն գործող սուբյեկտիվ իրավունք ամրագրել յուրաքանչյուրի՝ առողջ շրջակա միջավայրում ապրելու իրավունքը:

3.3. Առաջարկվում է Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 1-ին մասը լրացնել բնապահպանական տեղեկատվությունը մերժելու անթույլատրելիության և այդ տեղեկատվությունը թաքցնելու համար պատասխանատվություն նախատեսող դրույթով:

3.4. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման համար շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը որպես առանձին նպատակ սահմանելը սահմանադրաիրավական հիմք կարող է լինել խոշոր կորպորացիաների նկատմամբ սահմանափակող օրենսդրություն ձևավորելու համար:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, որպես սեփականության իրավունքի սահմանափակման հիմք, ամրագրել նաև շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը:

4. Երեխայի իրավունքների պաշտպանության սահմանադրական երաշխիքների վերանայում

4.1. Նկատի ունենալով առկա միջազգային մոտեցումները՝ առաջարկվում է Սահմանադրության 36-րդ և 37-րդ հոդվածներում կատարել եզրույթաբանական փոփոխություն՝ «երեխայի շահ», «երեխայի կենսական շահ» եզրույթները փոխարինելով «երեխայի լավագույն շահ» միջազգայնորեն ընդունված ձևակերպմամբ:

4.2. Երեխայի իրավունքների կոմիտեն իր թիվ 12 Ընդհանուր մեկնաբանության մեջ անդրադարձել է Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի 12-րդ հոդվածի դրույթներին, դրանց իրավական վերլուծությանն ու մեկնաբանությանը: Կոմիտեն մասնավորապես նշել է, որ 12-րդ հոդվածը յուրօրինակ դրույթ է պարունակում, քանզի անդրադառնում է երեխայի իրավական և սոցիալական կարգավիճակին, ով մի կողմից՝ չունի ամբողջական անկախություն մեծահասակից, սակայն մյուս կողմից՝ իրավունքի

սուբյեկտ է: Երեխաների լաված լինելու և լրջորեն ընկալվելու իրավունքները երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի հիմնարար արժեքներից են:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամբողջական ամրագրում տալ երեխայի՝ անմիջականորեն կամ իր ներկայացուցչի կամ համապատասխան մարմնի միջոցով իրեն վերաբերող ցանկացած դատական կամ վարչական քննության ժամանակ լաված լինելու իրավունքին:

4.3. ՀՀ Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 4-րդ մասը չի արտացոլում մանկական աշխատանքի և երեխայի շահագործման վերաբերյալ կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի առնչությամբ ՀՀ միջազգային պարտավորությունների ամբողջական շրջանակը, աշխատանքի նվազագույն տարիքը չի համապատասխանում ՀՀ-ի վավերացրած միջազգային փաստաթղթերով ամրագրված տարիքի նվազագույն շեմի սահմանման չափանիշներին և թուլացնում է երեխայի արժանապատիվ աշխատանքի իրավունքի սահմանադրաիրավական հիմքերը:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 57-րդ հոդվածում ամրագրել երեխայի (մինչև 18 տարեկան)՝ տնտեսական շահագործումից և այնպիսի աշխատանք կատարելուց պաշտպանվելու իրավունքը, որը կարող է վտանգավոր լինել երեխայի համար կամ խոչընդոտել նրա կրթությունը կամ վնասել նրա առողջությանը և ֆիզիկական, մտավոր, բարոյական ու սոցիալական զարգացմանը:

5. Հավասարության ապահովման և խտրականության արգելքի սահմանադրական ամրագրումների վերանայում

5.1. Սահմանադրական կարգավորումների առումով միջազգային փորձի ուսումնասիրումը ցույց է տալիս, որ փաստացի հավասարության սկզբունքն ամրագրում է ստացել հիմնականում գենդերային հավասարության համատեքստում: Սահմանադրական նորմերի հիմնական կարևորությունը կառուցողական գործողությունների կատարման պարտավորության ամրագրումն է պետության համար: Որոշ երկրների սահմանադրություններում այս սկզբունքն ամրագրում է ստացել՝ ընդգծելով կառուցողական գործողությունների իրականացման անհրաժեշտությունը: Սահմանադրության 29-րդ հոդվածում անհրաժեշտ են լրացումներ, որոնք կստեղծեն

վերոնշյալ կառուցողական գործողությունների սահմանադրաիրավական հիմքերը և կիրախուսեն պետության կողմից կառուցողական գործողությունների իրականացումը: Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հավասարության իրավունքի ապահովմանն ուղղված ՀՀ միջազգային պարտավորություններով պայմանավորված՝ առաջարկում ենք նաև ավելի պարտավորեցնող սահմանադրաիրավական կարգավորում տալ այդ նպատակով կառուցողական գործողությունների իրականացման սահմանադրաիրավական դրույթին:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 29-րդ հոդվածը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ դրույթներով.

- «Պետությունը կարող է կիրառել հատուկ միջոցներ անձանց հավասար իրավունքների ապահովման նպատակով: Այդպիսի միջոցների կիրառումը չի համարվում խտրականություն»:

- «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հավասար իրավունքների ապահովման նպատակով պետությունը պետք է կիրառի հատուկ միջոցներ (կառուցողական գործողություններ)»:

5.2. Երեխայի իրավունքների կոմիտեն իր Ընդհանուր մեկնաբանություններով և Ամփոփիչ եզրահանգումներով պետություններին խրախուսում է կիրարկել ներառական կրթությունը: Իր հերթին ՄԱԿ-ի Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների կոմիտեն պահանջում է դաշնագրային դրույթների, այդ թվում՝ կրթության իրավունքի պրոգրեսիվ իրականացում (հոդված 2), ինչը նշանակում է, որ պետությունը շարունակական առաջընթաց պետք է արձանագրի իրավունքների իրացման ուղղությամբ:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 38-րդ հոդվածի 1-ին մասում որպես կրթության իրավունքի լրացուցիչ երաշխիք ամրագրել կրթության ներառականության սկզբունքը հետևյալ ձևակերպմամբ. «Պետությունն ապահովում է կրթության ներառականությունը»:

5.3. Առաջարկվում է Սահմանադրության 86-րդ հոդվածում որպես սոցիալական, մշակութային և տնտեսական ոլորտներում պետության քաղաքականության նպատակ ամրագրված «հաշմանդամության կանխարգելումը» փոխարինել «հաշմանդամություն ունեցող անձանց

իրավունքների պաշտպանության, հավասար հնարավորությունների ապահովման և ներառական հասարակության կառուցման» նպատակով:

5.4. ՀՀ Սահմանադրության մի շարք հոդվածներում ամրագրված անգործունակության ինստիտուտը խնդրահարույց է, և դրա գաղափարական ու ընթացակարգային հիմքերը փոփոխման փուլում են աշխարհի և հատկապես Եվրոպայի մի շարք երկրներում: Ավելին՝ Սահմանադրության 48-րդ հոդվածում ամրագրված ընտրելու և հանրաքվեներին մասնակցելու անձի իրավունքի սահմանափակումը անգործունակության հիմքով հակասում է Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների կոմիտեի մեկնաբանությանն ու համարվում է խտրականության դրսևորում հաշմանդամություն ունեցող անձանց նկատմամբ:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 48-րդ հոդվածի 4-րդ մասից հանել «դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով անգործունակ ճանաչված» արտահայտությունը: Սահմանադրության 98-րդ, 164-րդ և 193-րդ հոդվածներից հանել անգործունակ ճանաչվելու հիմքով որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու սահմանափակումները: Առաջարկվում է Սահմանադրության 27-րդ և 86-րդ հոդվածներում իրականացնել եզրույթաբանական փոփոխություններ, մասնավորապես՝ 27-րդ հոդվածում «հոգեկան խանգարում ունեցող անձ» եզրույթը փոխարինել «հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձ» եզրույթով, «հարբեցողը» և «թմրամուլը» համապատասխանաբար՝ «ալկոհոլից/թմրանյութերից կախվածություն ունեցող անձ» եզրույթով, իսկ 86-րդ հոդվածում՝ «հաշմանդամ» եզրույթը «հաշմանդամություն ունեցող անձ» եզրույթով:

6. Մարդու իրավունքների և ազատությունների

սահմանափակումների սահմանադրական հիմքերի վերանայում

6.1. Մարդու իրավունքների սահմանափակումների թույլատրելիության գնահատման պահանջներում «անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում» ձևակերպումը նախորդ խմբագրությամբ Սահմանադրության տեքստում հիմնված է եղել միջազգային չափանիշների վրա: Մասնավորապես այդպիսի պահանջ է սահմանված ՄԻԵԿ-ի մի շարք հոդվածներում (օրինակ՝ 8-11-րդ հոդվածներ), ինչպես նաև ՄԱԿ-ի Քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների մասին

միջազգային դաշնագրում (21-րդ և 22-րդ հոդվածներ), ՄԱԿ-ի Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրում (8-րդ հոդված) և Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայում (15-րդ հոդված): Հարկ է նշել, որ 2015 թ. սահմանադրական փոփոխությունների հայեցակարգում այս փոփոխությունը որևէ կերպ հիմնավորված չէ:

Առաջարկվում է ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ (մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիությունը), 32-րդ (բնակարանի անձեռնմխելիությունը), 33-րդ (հաղորդակցության ազատությունը և գաղտնիությունը), 34-րդ (անձնական տվյալների պաշտպանությունը), 40-րդ (ազատ տեղաշարժվելու իրավունքը), 42-րդ (կարծիքի արտահայտման ազատությունը), 44-րդ (հավաքների ազատությունը), 45-րդ (միավորումների ազատությունը) հոդվածներում ամրագրել «անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում» ձևակերպումը որպես սահմանափակման թուլլատրելիության գնահատման պահանջ:

6.2. Գործող Սահմանադրության 41-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է մտքի, խղճի և կրոնի ազատության սահմանափակման հիմքերը. «Մտքի, խղճի և կրոնի ազատության արտահայտումը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ **պետական անվտանգության**, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

Հոդվածում նախորդ Սահմանադրության համեմատությամբ ավելացել է «պետական անվտանգությունը»՝ որպես ազատության սահմանափակմամբ հետապնդվող նպատակ: Մարդու իրավունքների վերաբերյալ ՀՀ-ի վավերացրած պայմանագրերի, մասնավորապես ՄԻԵԿ-ի (9-րդ հոդված) և ՄԱԿ-ի Քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի (18-րդ հոդված) ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դրանցում այս ազատության միջամտության համար պետական անվտանգության հիմքը նախատեսված չէ: Այսինքն՝ այս հոդվածը հակասության մեջ է ՀՀ միջազգային պարտավորությունների հետ, քանի որ նախատեսում է միջամտության լրացուցիչ հիմք, ինչը նախատեսված չէ, ապա և թուլլատրելի չէ վկայակոչված միջազգային պայմանագրերով:

Առաջարկվում է ՀՀ Սահմանադրության 41-րդ հոդվածի 2-րդ մասից հանել «պետական անվտանգության» բառակապակցությունը:

6.3. Գործող Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն. «Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է մուծել օրենքին համապատասխան սահմանված հարկեր, տուրքեր, կատարել պետական կամ համայնքային բյուջե մուտքագրվող պարտադիր այլ վճարումներ»: 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 46-րդ հոդվածի 8-րդ մասը հարկեր, տուրքեր և այլ պարտադիր վճարումներ կատարելու պարտավորության ծագումը կապում էր միայն դրանց «օրենքով սահմանված կարգի և չափի» հետ:

Ներկայիս կարգավորմամբ հարկեր, տուրքեր և այլ պարտադիր վճարումներ վճարելու պարտականությունն արդեն ոչ թե անհրաժեշտաբար սահմանվելու է օրենքով, այլ օրենսդիրի որոշմամբ կարող է սահմանվել նաև ենթաօրենսդրական ակտերով, ինչը նշանակում է, որ անձի սեփականության իրավունքի սահմանափակումը (հարկ վճարելու պարտավորությունը) կարող է իրականացվել ոչ միայն օրենսդիր, այլև գործադիր մարմնի կողմից:

Առաջարկվում է ՀՀ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 8-րդ մասը ձևակերպել այսպես. «Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է օրենքով սահմանված կարգով և չափով մուծել հարկեր, տուրքեր, կատարել պարտադիր այլ վճարումներ»:

7. Դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիների ընտրելու իրավունքի սահմանադրական սահմանափակման վերանայում

Դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիների ընտրելու իրավունքի սահմանափակումների վերաբերյալ միջազգային չափանիշները տեղ են գտել այնպիսի միջազգային փաստաթղթերում, ինչպիսիք են Վենետիկի հանձնաժողովի «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործելակերպի կանոնագիրք»-ը, Քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների կոմիտեի թիվ 25-րդ Ընդհանուր մեկնաբանությունը և այլն: ՄԻԵԴ-ն առանձնակի ուշադրություն է ցուցաբերում, երբ խոսքը որևէ անձի կամ անձանց խմբի քվեարկելու իրավունքից զրկելու մասին է, որը պետք է հետապնդի օրինական նպատակ՝ միաժամանակ համապատասխանելով համամասնության խիստ պահանջներին:

ԵՄԽՎ-ն Ընտրելու իրավունքի սահմանափակումների վերաբերյալ իր թիվ 1459 (2005) բանաձևում ԵՄ անդամ պետություններին կոչ է անում վերանայելու քրեական հանցագործության համար դատապարտված անձանց և զինվորականների ընտրելու իրավունքի առկա սահմանափակումները՝ նպատակ ունենալով վերացնելու բոլոր այն սահմանափակումները, որոնք այլևս անհրաժեշտ չեն և համաչափ չեն հետապնդվող իրավաչափ նպատակին:

Առաջարկվում է վերացնել դատապարտված և պատիժը կրող անձանց՝ ընտրելու իրավունքի սահմանադրական սահմանափակումը և ՀՀ Սահմանադրության 48-րդ հոդվածի 4-րդ մասը վերաշարադրել հետևյալ կերպ. «4. Ընտրվելու իրավունք չունեն հանցագործության համար օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով դատապարտված և պատիժը կրող անձինք»:

8. Համայնքների լսված լինելու իրավունքի՝ որպես անմիջական ժողովրդավարության կառուցակարգի սահմանադրական ամրագրման վերանայում

Սահմանադրությամբ սահմանված համայնքների լսված լինելու իրավունքի վերաբերյալ ձևակերպումն ամբողջովին չի արտացոլում ՀՀ միջազգային պարտավորություններն ու միջազգային չափանիշները, հետևաբար չի ապահովում համայնքի բնակչության կողմից, որպես ուղղակի ժողովրդավարության դրսևորում, հանրային կառավարմանը մասնակցելու իր իրավունքի լիարժեք իրացումը: Սահմանադրական նորմը պետք է երաշխավորի լսված լինելու իրավունքի լիարժեք իրացումը օրենսդրական գործընթացի բոլոր փուլերում և ապահովի այդ իրացման համար պատասխանատու մարմինների ընդգրկուն շրջանակի ամրագրումը:

Առաջարկվում է Սահմանադրության 190-րդ հոդվածը վերաշարադրել հետևյալ կերպ. «Հանրային շահերից ելնելով՝ համայնքները կարող են օրենքով միավորվել կամ բաժանվել: Մինչև օրենսդրական նախաձեռնության ներկայացումը Կառավարությունը օրենքով սահմանված կարգով նախապես խորհրդակցում է համապատասխան համայնքների հետ: Կառավարությունը համայնքների բնակիչների կարծիքի վերհանման նպատակով նշանակում է տեղական հանրաքվեներ: Վերջինների

արդյունքները կցվում են օրենսդրական նախաձեռնությանը: Համայնքների լաված լինելու իրավունքի իրացման երաշխիքները սահմանվում են օրենքով»:

9. Անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքի սահմանադրական բովանդակության վերանայում

2015 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 34-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն. «3. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ծանոթանալու պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում իր մասին հավաքված տվյալներին և պահանջելու ոչ հավաստի տվյալների շտկում, ինչպես նաև ապօրինի ձեռք բերված կամ այլևս իրավական հիմքեր չունեցող տվյալների վերացում»:

Սույն իրավանորմը, ըստ էության, ամրագրում է յուրաքանչյուրի՝ իր մասին տվյալներին ծանոթանալու, դրանց շտկում կամ վերացում պահանջելու իրավունքը: Ընդ որում՝ նշված իրավունքը տարածվում է միայն պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում անձի վերաբերյալ առկա տվյալների վրա:

Գործող Սահմանադրության 34-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դրույթի՝ միայն պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների շրջանակով սահմանափակվածության առումով խնդրահարույց բնույթը շեշտադրել է նաև Վենետիկի հանձնաժողովը՝ նշելով. «45. 33րդ հոդվածում (Անձնական տվյալների պաշտպանությունը) նախատեսված իրավունքները՝ ծանոթանալու իր մասին տվյալներին, պահանջելու տվյալների շտկում կամ վերացում, ողջունելի են: Դրանք, այնուամենայնիվ, չպետք է սահմանափակվեն պետական իշխանությունների կողմից ստեղծված տվյալների բազաներով»:

Առաջարկվում է ՀՀ Սահմանադրության 34-րդ հոդվածի 3-րդ մասում «պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում» բառերը փոխարինել «հանրային կամ մասնավոր սուբյեկտի մոտ» բառերով:

10. Ազատ արտահայտվելու իրավունքի սահմանադրական ամրագրման վերանայում

ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածում ամրագրված «կարծիքի ազատ արտահայտման իրավունքի» բովանդակությունը չի համընկնում ՀՀ-ի կողմից վավերացված միջազգային իրավական փաստաթղթերում ամրագրված որևէ իրավունքի

բովանդակության հետ: Սա ոչ միայն ստեղծում է եզրույթաբանական շփոթ, այլև «ազատ արտահայտման իրավունքի»՝ որպես առանձին իրավունքի սահմանադրական ամրագրման բացակայության պայմաններում հանգեցնում է այդ իրավունքի բովանդակության ոչ լիարժեք ամրագրման:

Առաջարկվում է վերականգնել 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության իրավական կարգավորումը և Սահմանադրության 42-րդ հոդվածը վերաշարադրել հետևյալ կերպ.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք: Արգելվում է մարդուն հարկադրել հրաժարվելու իր կարծիքից կամ փոխելու այն:

2. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատ արտահայտվելու իրավունք, ներառյալ տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը, տեղեկատվության ցանկացած միջոցով՝ անկախ պետական սահմաններից:

3. Ազատ արտահայտվելու իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց պատվի ու բարի համբավի և այլ հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

11. Հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ սահմանադրական դրույթները մեկնաբանող սուբյեկտների հստակեցում

ՀՀ Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ Սահմանադրությունում ամրագրված դրույթները մեկնաբանելիս հաշվի է առնվում Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան: 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասն ամրագրում էր, որ պետությունն ապահովում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան: 2015 թ. փոփոխություններից հետո «միջազգային իրավունքի սկզբունքներին և նորմերին համապատասխան» ձևակերպումը տեղ չգտավ տվյալ հոդվածում: Մարդու հիմնական իրավունքների և ազատությունների կապը միջազգային իրավունքի, մասնավորապես ՀՀ-ի վավերացրած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի

հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկայի հետ իր ամրագրումը ստացավ Սահմանադրության վերը հիշատակված 81-րդ հոդվածում: Հոդվածն ինքնին նախատեսված է որպես մարդու իրավունքների պաշտպանության բարձրագույն չափանիշների ապահովման գործուն մեխանիզմ: Մինևույն ժամանակ Սահմանադրությամբ հստակ չեն մատնանշվում այն սուբյեկտները, որոնք պետք է մեկնաբանեն հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ Սահմանադրությունում ամրագրված դրույթները:

Առաջարկվում է ՀՀ Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի 1-ին մասը փոփոխել և վերաշարադրել հետևյալ կերպ. «Հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ Սահմանադրությունում ամրագրված դրույթները մեկնաբանելիս հանրային իշխանության բոլոր մարմինները հաշվի են առնում Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան»:

12. Նույն անձի կողմից Մարդու իրավունքների պաշտպանի պաշտոնում վերընտրվելու սահմանափակման նախատեսում

Առաջարկվում է Մարդու իրավունքների պաշտպանին վերաբերող կարգավորումներում նախատեսել դրույթ, որով կսահմանափակվի նույն անձի՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանի պաշտոնում վերընտրվելու հնարավորությունը:

Սահմանադրության 192-րդ հոդվածում ավելացնել նոր՝ 3-րդ մաս հետևյալ ձևակերպմամբ.

«3. Նույն անձը Մարդու իրավունքների պաշտպան կարող է ընտրվել միայն մեկ անգամ:»:

Նույն անձի կողմից մինևույն պաշտոնը զբաղեցնելու հնարավորության սահմանափակումը, որպես պաշտոնատար անձի անկախության կարևոր երաշխիք, նախատեսված է Սահմանադրության տարբեր կարգավորումներում:

Մասնավորապես՝ Սահմանադրության 124-րդ հոդված 3-րդ մաս (Հանրապետության նախագահ), 166-րդ հոդված 1-ին մաս (Սահմանադրական

դատարանի դատավոր), 166-րդ հոդված 4-րդ մաս (Վճռաբեկ դատարանի պալատի նախագահ): Այսպիսով, վերընտրման հնարավորության սահմանափակման վերաբերյալ կարգավորումներ ներկայումս էլ նախատեսված են Սահմանադրությամբ, ուստի որպես անկախության ապահովման կառուցակարգ այն ծանոթ է ներպետական իրավական համակարգին:

Միաժամանակ, կարևոր է ընդգծել, որ առաջարկվող կարգավորումների նախատեսումը համահունչ է նաև սույն ոլորտում առկա միջազգային փորձին:

Այսպես, առաջարկվող սահմանափակման նախատեսումը նախնառաջ բխում է Օմբուդսմենական հաստատությունների պաշտպանության և խթանման վերաբերյալ սկզբունքներից (այսուհետ՝ Վենետիկյան սկզբունքներ): Վենետիկյան սկզբունքները, անդրադառնալով Օմբուդսմենական հաստատությունների կողմից իրենց գործառույթների իրականացման ընթացքում անկախության բարձր մակարդակի ապահովման անհրաժեշտությանը, սահմանում են մի շարք ուղենիշներ, որոնց ապահովմամբ ակնկալվում է նպաստել տվյալ հաստատությունների գործունեության անկախության և արդյունավետության բարձրացմանը:

Վենետիկյան սկզբունքներից է համարվում նաև այն, որ Մարդու իրավունքների պաշտպանը նախընտրելի է որ պաշտոնավարի մեկ անգամ, առանց վերընտրվելու հնարավորության¹: Հատկանշական է, որ վկայակոչված սկզբունքի շրջանակներում մատնանշվում է նաև, որ վերընտրվելու հնարավորության սահմանափակման դեպքում առավել նախընտրելի է, որ պաշտոնավարման ժամկետը չլինի ավելի քիչ, քան յոթ տարին:

Կարևոր է ընդգծել նաև, որ վերընտրվելու սահմանափակման վերաբերյալ դիրքորոշումը «ժողովրդավարություն իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովը (Վենետիկի հանձնաժողով) բազմիցս վերահաստատել է իր մի շարք կարծիքներում:

Մասնավորապես՝ Վենետիկի հանձնաժողովը, «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ օրենքում կատարվող փոփոխությունների վերաբերյալ 22.12.2006 թվականի թիվ 397 / 2006 կարծիքում արձանագրել է, որ վերընտրվելու սահմանափակում

¹ Տե՛ս Վենետիկյան սկզբունքներ, կետ 10:

Հղումը՝ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)005-e)

Նախատեսող կարգավորումը հանդիսանում է երաշխիք, որը նպաստում է Պաշտպանի անկախությանը և բացառում է այն ռիսկը, որ վերջինիս գործողությունները կամ դիրքորոշումները կարող են պայմանավորված լինել վերընտրվելու հնարավորության ազդեցությամբ²:

Միաժամանակ, Վենետիկի հանձնաժողովը «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի վերաբերյալ 25.11.2016 թվականի թիվ 866 / 2016 կարծիքով արձանագրել է, որ սահմանադրական օրենքը չի կարգավորում Պաշտպանի վերընտրմանը վերաբերող հարաբերությունները: Վենետիկի հանձնաժողովը վերահաստատել է իր դիրքորոշումը, որ այդ հարցը ենթակա է հստակեցման նախագծի շրջանակներում, և առավել նախընտրելի է համարում Պաշտպանի միայն մեկ անգամ ընտրվելու հնարավորության նախատեսումը: Միաժամանակ, արձանագրվել է, որ նման կարգավորման նախատեսումը կամրապնդի Պաշտպանի անկողմնակալությունը և անկախությունը: **Այդուհանդերձ, նման սահմանափակման նախատեսման համար, Վենետիկի հանձնաժողովի կարծիքում ընդգծվել է սահմանադրական փոփոխությունների անհրաժեշտությունը³:**

Համանման դիրքորոշում Վենետիկի հանձնաժողովն արտահայտել է նաև Կոսովոյի Մարդու իրավունքների պաշտպանի հաստատության (People's Advocate) մասին օրենքի վերաբերյալ կարծիքում, մասնավորապես արձանագրելով, որ անկախության ապահովման նկատառումներից ելնելով՝ առավել նախընտրելի է, որ Մարդու իրավունքների պաշտպանի հաստատության ղեկավարը և վերջինիս տեղակալները պաշտոնավարեն ավելի երկար ժամանակահատված, բայց առանց վերընտրման հնարավորության⁴:

Ամփոփելով ներկայացված դիրքորոշումները՝ հարկ է արձանագրել, որ Օմբուդսմենական հաստատությունների անկախության կարևոր երաշխիք է

² Տե՛ս Վենետիկի հանձնաժողովի 22.12.2006 թվականի թիվ 397 / 2006 կարծիքը «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ օրենքում կատարվող փոփոխությունների վերաբերյալ, կետ 29:

Հղումը՝ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2006\)038-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2006)038-e)

³ Տե՛ս Վենետիկի հանձնաժողովի 25.11.2016 թվականի թիվ 866 / 2016 կարծիքը «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի վերաբերյալ, կետ 35:

Հղումը՝ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2016\)044-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2016)044-e)

⁴ Տե՛ս Վենետիկի հանձնաժողովի 07.06.2007 թվականի թիվ 434 / 2007 (CDL-AD(2007)024) կարծիքը, կետ 40:

Հղումը՝ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2007\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)024-e)

դիտարկվում վերջիններիս վերընտրման հնարավորության բացառումը, հատկապես նկատի ունենալով այն մանդատը, որը վերապահված է Մարդու իրավունքների պաշտպանին: Այս առումով, գտնում ենք, որ առանց վերընտրվելու հնարավորության ժամկետի սահմանումը կնպաստի Մարդու իրավունքների պաշտպանի հաստատության անկախության բարձրացմանը, ինչն իր հերթին կբարձրացնի հաստատության նկատմամբ վստահությունը:

Այսպիսով, նկատի ունենալով վերը ներկայացված միջազգային փորձը, ինչպես նաև հաշվի առնելով այն, որ ներպետական իրավական համակարգին ևս հայտնի են նման սահմանափակումները՝ գտնում ենք, որ անհրաժեշտ է սահմանադրական մակարդակով լուծում տալ Մարդու իրավունքների պաշտպանի անկախության բարձրացմանը նպաստող հարցին:

13. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներին օտարերկրյա պետությանը հանձնելու վերաբերյալ սահմանադրական կարգավորումներում փոփոխությունների նախատեսում

Առաջարկվում է Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 2-րդ մասից հանել «բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերի:» բառակապակցությունը:

Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝

«2. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացուն չի կարելի հանձնել օտարերկրյա պետությանը, բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերի:»:

Գործող կարգավորման ուսումնասիրությունից բխում է, որ ընդհանուր կանոնի համաձայն Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացուն չի կարելի հանձնել օտարերկրյա պետությանը, և որպես բացառություն սահմանվում են միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերը:

Մինևույն ժամանակ, նորմով նախատեսված բացառությունն իր կիրառումը ներպետական իրավական համակարգում չի գտել, որպիսի պայմաններում գտնում ենք, որ սահմանադրական դրույթը չի ապահովում հետապնդվող նպատակի իրագործումը:

Ի հավաստումն վերոգրյալի հարկ ենք համարում ներկայացնել միջազգային իրավական փաստաթղթեր, որոնց շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետությունը հստակ արտահայտել է իր դիրքորոշումն առ այն, որ ՀՀ քաղաքացիներին օտարերկրյա պետություններին հանձնելու վերաբերյալ կարգավորումներն ընդունելի չեն:

Մասնավորապես՝ «Հանձնման մասին» Եվրոպական կոնվենցիան ընդունվել է 13.12.1957 թվականին: Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացվել է 25.04.2002 թվականին:

«Հանձնման մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի⁵ 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի ա) կետի համաձայն՝

«ա) Պայմանավորվող կողմը պետք է իրավունք ունենա մերժելու իր քաղաքացիների հանձնումը:»:

Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացման գործընթացում կատարվել է վերապահում, մասնավորապես՝ Կոնվենցիայի 26-րդ հոդվածին համապատասխան՝ Հայաստանի Հանրապետությունը 6-րդ հոդվածի կապակցությամբ կատարել է հետևյալ հայտարարությունը.

«3) 6-րդ հոդվածի կապակցությամբ.

1-ին կետի «ա» ենթակետից ելնելով՝ **Հայաստանի Հանրապետությունը հայտարարում է, որ չի հանձնի իր քաղաքացուն:**»:

«Վարձկանների հավաքագրման, օգտագործման, ֆինանսավորման և ուսուցման դեմ» ՄԱԿ-ի միջազգային կոնվենցիան (այսուհետ՝ Կոնվենցիա)⁶ ընդունվել է 1989թ. դեկտեմբերի 4-ին: Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված թիվ ՅՕ-463-Ն օրենքով, որն ուժի մեջ է մտել 29.10.2020 թվականին⁷:

Կոնվենցիայի վավերացման գործընթացում Հայաստանի Հանրապետության կողմից կատարվել են վերապահումներ, որոնց թվում է նաև Հայաստանի

⁵ Հղումը՝ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=81171>

⁶ Հղումը՝ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=149121>

⁷ Հղումը՝ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=147053>

Չանրապետության քաղաքացիներին հանձնելու սահմանափակման վերաբերյալ վերապահումը⁸:

Վերապահման համաձայն՝ Կոնվենցիայի ոչ մի դրույթ Չայաստանի Չանրապետության համար չի կարող մեկնաբանվել որպես Չայաստանի Չանրապետության քաղաքացիներին հանձնելու պարտավորությունն առաջացնող:

Այսպիսով, անկախ Սահմանադրությամբ սահմանված ընդհանուր կանոնից բացառությունն նախատեսելու հնարավորության՝ ներպետական իրավունքի մաս հանդիսացող միջազգային պայմանագրերում կատարվել են ՀՀ քաղաքացիներին հանձնելու սահմանափակում նախատեսող վերապահումներ: Նշվածը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ այդ կապակցությամբ որդեգրված մոտեցումն արմատապես տարբերվում են, Սահմանադրությամբ ամրագրված կանոնից:

Նման պայմաններում գտնում ենք, որ բացակայում է սահմանադրական մակարդակով այնպիսի կառուցակարգի նախատեսման նպատակահարմարությունը, որն իր արտացոլումը չի գտել ներպետական իրավական համակարգում:

14. Մարդու իրավունքների պաշտպանին աջակցելու պարտավորության սահմանադրական կարգավորումներում փոփոխությունների նախատեսում

Առաջարկվում է Սահմանադրության 191-րդ հոդվածի 3-րդ մասում «անձինք» բառից հետո ավելացնել «, իսկ Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին օրենքով սահմանված դեպքերում՝ նաև կազմակերպությունները» բառերը:

Սահմանադրության 191-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

«1. Մարդու իրավունքների պաշտպանն անկախ պաշտոնատար անձ է, որը հետևում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց, **իսկ Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին օրենքով սահմանված դեպքերում՝ նաև կազմակերպությունների** կողմից մարդու իրավունքների և ազատությունների պահպանմանը, նպաստում է խախտված

⁸ Տե՛ս ՀՀ կողմից կատարված վերապահումները, Չդումը՝

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-6&chapter=18&clang=en#EndDec

իրավունքների և ազատությունների վերականգնմանը, իրավունքներին ու ազատություններին առնչվող նորմատիվ իրավական ակտերի կատարելագործմանը:»:

Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝

«3. Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք պարտավոր են օրենքով սահմանված կարգով Մարդու իրավունքների պաշտպանին տրամադրել անհրաժեշտ փաստաթղթեր, տեղեկություններ և պարզաբանումներ, ինչպես նաև աջակցել նրա աշխատանքներին:»:

Միաժամանակ, «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» Սահմանադրական օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

«1. Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները, կազմակերպությունները, դրանց պաշտոնատար անձինք կամ ներկայացուցիչները պարտավոր են սույն օրենքով սահմանված կարգով Պաշտպանին անվճար և հնարավոր կարճ ժամկետում տրամադրել անհրաժեշտ նյութեր, փաստաթղթեր, տեղեկություններ և պարզաբանումներ, ինչպես նաև այլ կերպ աջակցել նրա աշխատանքներին:»:

Ստացվում է, որ Սահմանադրական մակարդակով ամրագրում ստացել է **միայն պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից** Մարդու իրավունքների պաշտպանին անհրաժեշտ փաստաթղթեր, տեղեկություններ և պարզաբանումներ տրամադրելու և նրա աշխատանքներին աջակցելու պարտականությունը: Միաժամանակ, Սահմանադրությամբ հստակ մատնանշվում է Մարդու իրավունքների պաշտպանի իրավասությունը հետևելու պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց, **իսկ Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին օրենքով սահմանված դեպքերում՝ նաև կազմակերպությունների** կողմից մարդու իրավունքների և ազատությունների պահպանմանը: Մինչդեռ, անհրաժեշտ փաստաթղթեր, տեղեկություններ և պարզաբանումներ տրամադրելու և Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատանքներին աջակցելու պարտականությունը կազմակերպությունների համար Սահմանադրության 191-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նախատեսված չէ:

Նկատի ունենալով վերոգրյալը, ինչպես նաև այն, որ «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» Սահմանադրական օրենքի շրջանակներում նախատեսված են այն կազմակերպությունները, որոնք ունեն Մարդու իրավունքների պաշտպանի

աշխատանքներին աջակցելու, ինչպես նաև անհրաժեշտ փաստաթղթեր, տեղեկություններ և պարզաբանումներ տրամադրելու պարտականություն՝ գտնում ենք, որ Սահմանադրական դրույթի տարաբնույթ մեկնաբանությունների տեղիք տվող ձևակերպումից խուսափելու նկատառումներից ելնելով անհրաժեշտ է այն փոփոխել սույն առաջարկում ներկայացված տրամաբանությամբ: